

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

7. 카자흐스탄과 한국의 협력 전망 10.07.2020 [Электронный ресурс] URL: <https://haninnews.info/> (дата обращения: 15.03.2024)
8. Казахстан и Южная Корея договорились о сотрудничестве. 22 апреля 2019 [Электронный ресурс] URL: https://forbes.kz/process/kazakhstan_i_yujnaya_koreya_dogovorilis_o_sotrudnichestve/ (дата обращения: 25.03.2024)
9. The KOICA Fellowship Program 4.03.2022 [Электронный ресурс] URL: http://www.koica.go.kr/sites/kgz_en/index.do/ (дата обращения: 24.03.2024)
10. Prospects for Cooperation of the Russian Far East with the Countries of North-East Asia in the Light of their new Development Strategies. 10.06.2020 [Электронный ресурс] URL: https://www.bukbang.go.kr/bukbang_ru/vision_policy/strategy/ (дата обращения: 21.03.2024)

ӘОЖ 930.85

КОРЕЯ МЕН ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИ ҰҚСАСТЫҒЫ

Алтынбек Назерке Бөгенбайқызы

nazerkegm18@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ,

Халықаралық қатынастар факультетінің студенті, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі - Б.Ж. Абжаппарова

Ежелгі корей мәдениетінің ерте қалыптасуы Сібір, Қытай және Оңтүстік-Шығыс Азияда болды. Неолит дәуірінде мал және ауылшаруашылық тайпаларының Корей түбегіне қоныс аудару процесі жүрді. Қола дәуірінде Байкал көлі аймағынан тараған тағар мәдениеті жол бойында Сібірдің скиф мәдениетімен және ежелгі корей Емек халқының Ордос мәдени кешенімен біріктірілді. Солтүстік-Шығыс Азияның мәдени әсерінен басқа, Оңтүстік-Шығыс Азия мәдениеттерінен алынған ерекшеліктер де бар: дәстүрлі Корей үйлеріндегі ашық еден жоспары, егістіктердегі жазғы саятшылық түрі, әйелдер юбкаларының стилі. Нәтижесінде, қазіргі уақытқа дейін Корея мәдениетінде солтүстік және Оңтүстік-Шығыс Азия мәдениетіне тән белгілер бар. Осы кезеңдегі мәдениет үлгілері Корей түбегінде өмір сүрген халықтардың материалдық және рухани өмірінің кейінгі тарихының қалыптасуына айтарлықтай әсер етті [1].

Қазақ мәдениеті- көшпелі халық тарихының көрінісі. Мыңдаған жылдар бойы қазақ даласында өздерінің бірегей дүниетанымын қалыптастырған, өзіндік салт-дәстүрлерін қалыптастырған, көрші халықтармен және мәдениеттермен ынтымақтасқан көшпенділер тайпалары болды. XIX-XX ғасырларда көптеген қазақтар көшпелі өмір салтын отырықшы өмір салтына ауыстыра бастады және қазақ халқының жаңа мәдени аспектілері дамыды. Бүгінгі таңда Қазақстан мәдениеті-бұл көшпелі өткеннің рухына сіңген әр түрлі өнер, дәстүр мен өмірдің орасан зор қабаты [2].

Отбасы- жас корейді қазір кім және 20, 30, 50 жылдан кейін кім болатынына қатты әсер етеді. Отбасы- бұл ең қымбат нәрсе. Бала кезінен бастап бала отбасының қамқорлығы мен істеріне тартылады, бір-біріне тірек болады. Корей отбасынында бала әрқашан әр істі өзі әстеуге, білімге, әртүрлі дағдыларды меңгеруге шақырылады, осылай бала өсе келе кез-келген жағдайда жоғалмайды әрқашан шешімін табады деп сенген.

Бүгінгі күнге дейін сақталған ежелгі әдет-ғұрыптардың бірі-үлкендерге құрметпен қарау. Көптеген шығыс мәдениеттеріндегідей, корей халқы үлкендерді құрметтеу мен құрметтеуге мызғымас. Ересектерге құрметпен қарауды білдіретін жастардың мінез-құлқының дәстүрлі

қалыптасқан ережелерінің тұтас жүйесі болды. Осы моральдық нормаларды сақтау балаларда сыпайылық, құрмет, тәртіп пен ұстамдылықты қалыптастырды.

Кіші үлкендерді құрметтеу этикеті келесі қалыптасқан мінез-құлық нормаларын қамтыды: ұлы әкесінің қасында отыра алмады, кіші інісі үлкені бар болған кезінде отыра алмайды. Үлкендердің алдында қатты сөйлеу, дауласу, туыстары немесе бейтаныс адамдар болсын, оларға дөрекі әрекет ету әдепсіздіктің белгісі деп саналды. Балаларды үлкендермен сөйлескенде оның бетіне тіке қарау әдепсіздік деп үйретті, бұл құрмет белгісі ретінде басын төмен қарай еңкейту керек. Егер жасы үлкен жігіт жас жігітке немесе қызға сұрақ қойса, олар оған көп ойланбастан сыпайы түрде жауап беріп, кеңестерді құрметпен тыңдауы керек еді. Ақсақалға екі қолмен немесе екінші қолымен қызмет ететін қолдың білегіне тигізу керек еді.

Бұл күндері Корей ата-аналары балаларының отбасындағы үлкендерді қатты құрметтейтініне көп көңіл бөледі. Тіпті атасынан, әжесінен немесе әкесінен бұрын үстелге отыру айыпты деп саналады. Егер қандай да бір себептермен отбасының үлкен мүшелері болмаса, тағамдардың алғашқы бөліктері кейінге қалдырылады: кейін тамақтануы мүмкін деп ойлаған. Кішкентай кезінен бастап қыздар күйеуі болмаған кезде ананың әкесіне тамақты қалай қалдыратынын көреді, оған ежелгі наным бойынша отбасы басшысына ең жақсы бөлікті қояды солай отбасы сәттілікке бөлінеді деп сенген. Корей отбасында үлкен балалар мен кіші балалар арасындағы қақтығыстар мүлдем қолайсыз. Үлкендер кішілерін қорғап, қамқорлыққа алуы керек, ал соңғылары үлкен ағалары мен әпкелеріне сөзсіз бағынуы керек деп болжайды.

Кіші балалардың болашағы көбінесе отбасындағы үлкен балалардың жетістіктері мен әлауқатына байланысты, олар үлкендер тірек ретінде қызмет етеді және оларға барлық жағынан көмектесуге міндетті деп саналады.

Бір-біріне деген үлкен сүйіспеншілік және корей отбасы мүшелерінің бірлігі назар аударады. Осыған байланысты П.Дмитриевский былай деп жазды: «корей отбасы өте тату-тәтті өмір сүреді және жаңа элемент тек отбасы мүшелерінің бірінің некесі арқылы енетін ерекше әлемді құрайды». Әкесі қайтыс болғаннан кейін оның отбасындағы орны үлкен ұлына өтеді, ол әкесінің барлық жылжымайтын мүлкін мұрагер етеді, сонымен бірге бауырларына және бүкіл отбасына өз балалары ретінде қарау міндеті жүктеледі.

Балаларды тәрбиелеудегі басты факторлардың бірі ата-аналардың үлгісі болды. Егер әкесі ұлының сүйіспеншілікке толы және құрметті болғанын қаласа, ол өзі сүйіспеншілікке толы және құрметті адамның үлгісі болуы керек. «Егер сіз өз жолыңызбен жүрмесеңіз, онда сіздің әйеліңіз бен балаларыңыз да оларға барады деп күтпеңіз. Егер сіз жолға сәйкес басқа міндеттер жүктемесеңіз, тіпті әйеліңіз бен балаларыңыздан да мойынсұнуды күтпеңіз», - деді Менций.

Ерлі-зайыптылардың рөлін анықтауға қатысты қатаң ережелер жиынтығы әйелдерге үйдің ішінде болуды бұйырды. Әйел үй шаруашылығын жүргізе білуі, ұстамды, сыпайы болуы, балалардың тәрбиесі мен оқуын қадағалай білуі керек. 1475 жылы Сохи патшайымы жазған «Нехун» трактатында әйелдерге арналған негізгі нұсқаулар берілген. «Нехун» ережелеріне сәйкес, ізгі әйел тыныш және шынайы сөйлеуі керек, нәзік, әдемі, күйеуінің отбасына адал болуы керек, жалқау болмауы керек, күйеуінің ата-анасын құрметтеуі керек, олардың тілектерін орындауы керек деген.

Осыған байланысты білім беру дәстүрлерінің жинақталуы, сақталуы және сабақтастығы, оларды кейінгі ұрпаққа тарату, жаңа ұрпақтарды байыту және сақтау ерекше өзекті болып отыр [3].

Қазақтың ең орныққан, маңызды қағидасының бірі- үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсету. Ұрпақтарға ең үлкен тәрбиені де осы бір ауыз сөзбен бойына сіңірген. Қазақта отбасының әр мүшесінің өз орны бар. Шектен шығып бара жатқан кісіні «Өз орныңды біл!» деген бір ғана сөзбен тоқтатқан. Балалары ата-әжесін, әке-шешесін құрметтейді, олар айтқан сөзге тоқтайды. Аға-әпкелері іні-қарындастарына қамқор болады, келіндер үлкенге тік қарамай, даусын бәсеңдетіп сөйлейді. Дастархан басында отырғанда да осы қағида сақталады. Үлкендер – төрде,

олардың жанын ала бере, оң жағында қыздар, сол жағында ұлдары, одан төменірек балалар, келіндер жайғасады. Төр – құрметті орын. Сондықтан да онда құрметті кісілер отырады. Бұрынғы уақыттарда ауылдағы, ру ішіндегі не ел арасындағы дау-дамайды да үлкендер шешетін болған. Ақсақалдар отырысында шешілген байламға екі жақ та тоқтаған. Оған қарсы шықпаған. Қазіргі соттың үкімінен де артық бағаланған десек қателеспеспіз.

Кішілер үлкенге құрмет көрсетеді. Ол құрмет өмірдің әр алуан кездерінде әр түрлі формада жүзеге асады. Кішкентайында үлкеннің жолын кеспейді, оларға әрдайым сіз деп сөйлейді, тіл қайтармай, айтқанын бұлжытпай орындайды. «Сен демек қиын емес пе, бұрынғы туған үлкенге?!» деп Шортанбай Қанайұлы қазақтың танымын көрсетеді. Басқа қарсылықтарды былай қойғанда, тек «сен» деп сөйлеудің өзін өте оғаш санаған. Бала кезінен-ақ қонақты күтіп алып, олардың қолына су құйып қызмет жасау үйдің кіші балаларының еншісінде болған. Есесіне үлкендер оларға ризашылығын батасымен, мейіз-өрік, тәттісімен білдіретін болған. Кішіге ізет көрсету де үлкен жауапкершілікті, асқан мейірбандылық пен махаббатты қажет етеді. Жүрегі жұмсақ адамдар ғана кішіге мейірімділік танытады. Ертеректе бір үйдің баласы, екінші үйдің тамағын жеп, ойнап, тіпті сол үйде қонып жүре беретін. Ешкім алаңдап, баласын іздемейді де сонда. Бір қазан тамақ жасалып, үйдегінің бәріне тартылатын. Қазақтың дархан көңілінің арқасы ғой! Бұдан бөлек ел арасында ағасының өз інілерін жеткізіп, үйлендіріп, үйлі етіп жатқан неше жағдайларды естіп те, кездестіріп те жүрміз. Ол да болса әке аманатын орындап, кішілерге қамқарлықпен қарап жүргенінің мысалы. Үлкенге құрмет көрсету мен кішіге ізет көрсету жалпы қазақта тәптіштеліп үйретуден емес, күнделікті тіршіліктен-ақ баланың бойына сіңіп кеткен сияқты. Өйткені тәрбие айтудан емес, көрсетумен ғана бойға сіңеді. Үлкен даналық жатқан бұл қағида шынында атадан балаға мирас болып келіп жатыр. Еш заңда жазылмаса да халықтың санасы мен тыныс-тіршілігіне сіңіп кеткен. Қазақта қай істі бастасақ та осы қағиданы біліп-білмей ұстанамыз. Қонақ күтсек, әуелі үлкендерді шақырамыз, үлкендерге амандасамыз, «басты» үлкендерге береміз, белгілі бір мәселені де алдымен үлкендермен ақылдасып, сол кісілердің батасын алып барып қана бастаймыз [4].

Қазақ халқының бұрыннан келе жатқан дәстүрлерімен корей дәстүрлерін айта кетсем, қазіргі корей қоғамында бар көптеген дәстүрлер ғасырлар бойы ұрпақтан-ұрпаққа беріліп келеді. Салтанатты күндерде, соның ішінде неке кию рәсімінде корейлер ханбок киінеді. Тарихы Чосон әулетінен басталған бұл киім бір түсті жарқын маталардан тігілген. Ерекше рәсім- үйлену тойларын өткізу. Іс-шара міндетті түрде 2 бөлікке бөлінеді. Біріншісі еуропалық типтегі стандартты рәсімді, ал екіншісі ғасырлар бойы қалыптасқан дәстүрлерге сәйкес салт-дәстүр залында арнайы киіммен тойлауды қамтиды. Сонымен қатар, Корея тұрғындарының көпшілігі үшін отбасы ең жоғары құндылық болып табылады, ал үйленбеген адам төмен деп саналады. Үйлену тойынан кейін жұбайы көбінесе фамилиясын қалдырады, ал балалар әкесінің фамилиясын алып жүруге міндетті болады.

Қазақтар да үйлену тойын бірнеше кезеңге бөліп тойлайды. Оның бірі қазақи нақышта дәстүрлі киім кию арқылы қызды ұзату тойы. Болашақ келін отбасы мүшелеріне, туысқандарға сәлем салуы арқылы оларға деген құрметін көрсетуі. Ұзату тойының соңында қыз баласы жаңа өміріне қадам басып, сәукеле киіп өз үйінен күйеуінің үйіне аттану рәсімі болады. Екінші және ер азамат жағынан ұйымдастырылған той ол екі жастың некесін заңдастыру, одан кейін еуропалық стильде тойды өткізуі. Көп қазақтар некесін заңдастырғаннан басқа тағы да мешітке барып некесін қияды. Осылай екі мемлекеттің үйлену тойларын сипаттай отырып ұқсастықтарын көре аламыз.

Тағы бір ұқсас дәстүр ол ата-бабасын еске алу рәсімін өткізу. Корейлер қайтыс болған туысының жаны бірнеше ұрпақ ауысқаннан кейін ғана әлемді тастап кететініне сенімді. Осы уақытқа дейін ата-баба тұқымды қорғайды және отбасының толық мүшесі болып табылады. Олар әр жыл сайын ұлттық мерекелерде отбасыларымен бірге жиналып «чеса» еске алу шараларын ұйымдастырады, оларға тағзым етіп, дастархан жасайды. Ал, қазақтар болса қайтыс болған

туысқандарына, олардың рухына Құран оқып, өздерінің отбасы мүшелеріне немесе басқа да туысқандарына дастархан дастархан жайып, қайтыс болған кісіні естеріне алады.

Мыңдаған жылдар бойы ханбок корейлердің дәстүрлі киімі болды. Корей мәдениетінің әсемдігі ханбокқа киінген корей әйелдерінің фотосуреттерінде керемет көрінеді. Кореяда шамамен 100 жыл бұрын Батыс типтегі киім пайда болғанға дейін ханбок корейлердің күнделікті киімі болған.

Ерлер 저고리 (чогами- күртеше) және 바지 (пажи- шалбар) киді, әйелдердің киімдері 저고리 және 치마 (чима-юбка/белдемше) болды. Бұл күндері ханбок үйлену тойы, Соллаль (ай күнтізбесі бойынша жаңа жыл) немесе Чхусок (егін жинау күні) сияқты салтанатты және мерекелік күндерде ғана киінеді.

Ханбок (한복) – бұл әр тарихи кезеңге тән сән үрдістерін көрсете отырып, уақыт өте келе сыртқы түрі өзгерген дәстүрлі корей киімі. Қазіргі ханбок Чосон әулеті кезеңіндегі киімге ұқсас (XIX ғасырдың аяғы-XX ғасырдың басы). Ол кезде ақсүйектер тобына жататын адамдар ғана ашық түсті киім кие алатын. Қысқы ханбок олар үшін өрнекті жібектен, ал жазғы – сапалы және жеңіл матадан тігілген. Қарапайым адамдар ақ гүлдердің немесе бозғылт реңктердің қарапайым киімдерін ғана ала алады, сол үшін оларды «ақ адамдар» деп атайды. Ерекше пропорциялар, кесу сызықтары және түрлі-түсті шешімдер ханбок костюміне ерекше талғампаздық береді. Ханбок түрлі түсті және тығыздықтағы табиғи маталардан тігіледі. Костюмнің сұлулығы түстер мен айқын, қарапайым сызықтардың үйлесімінде жатыр. Киім ретінде ханбок әдемі ғана емес, сонымен қатар ыңғайлы [5].

Ұлттық киім – ұлтымыздың айнасы. Халқымыз атам заманнан бері мың бір сырлы әсем киім үлгілерін жасап киініп келген. Киім жай ғана бір жапырақ мата емес. Ол белгілі бір ұлттың, мәдениеттің бет бейнесін көрсетіп тұратын ғажайып дүние. Оның эстетикалық, этно-мәдени, қоғамдық мәні де орасан. Қазақтың ұлттық киімдері– Еуразия даласын қоныс еткен көшпелі ел қазақтардың басқа халықтарға ұқсамайтын киім үлгілері табиғи ерекшеліктер мен көшпелі тіршілікке сәйкес қалыптасты. Қазақы киімнің барша сымбаты мен ою-өрнегінде, әрбір әшекейінде халқымыздың тарихының, ой-дүниесінің қайталанбас көрінісі бар. Ол- біздің ұлттық мәдениетіміз! Әйелзатына арналған дәстүрлі бас киімнің әлем жаратылысындағы себеп-салдарлық жүйемен сабақтасып жатқан қырлары мен сырлары мол түрлері көп болған. Мәселен, сәукеле, бөрік, кимешек, қарқара, жаулық, күндік, желек, шәлі, қасаба, шылауыш, т.б. бас киімдерді атауға болады.

Әр ұлттың ұлттық киімдеріне қарасты өзіндік философия жатқанын жете түсінуіміз керек. Ұлттық киімдер ұлттың мекендеген жерінің географиялық ерекшеліктері мен ауа райына қатысты да қалыптасқанын көреміз. Қазақ түркі тектес халық болғанымен, өз киім үлгісі ерекше дамыған. Әр киімнің әр жаста киілетін және өз орны бар. Қазіргі таңда күнделікті кимесек те, өз маңызын сақтап отырған ұлттық киімдерімізді құрметтеу керек деп білеміз [6].

Оңтүстік Кореяда ең маңызды мерекелер ай күнтізбесі бойынша атап өтіледі. Ай күнтізбесі бойынша бір ай шамамен 29 жарым күнге созылады, яғни күн күнтізбесіне айналған кезде ай мерекелерінің күндері өзгереді, өйткені ел ресми түрде григориан күнтізбесін ұстанады. Міне, корейлік дәстүрлі мерекелер!

Соллаль(설날)- ол корей ай күнтізбесіне негізделген және жыл сайын қаңтар мен ақпан айлары аралығында әр түрлі күндерде атап өтіледі. 2023 жылы Соллаль 22 қаңтарда болды. Бұл мереке кезінде корейлер жұмыстан бірнеше демалыс алады. Олар әдетте ата-бабаларына құрмет көрсету және отбасыларына бару үшін туған қаласына барады. Адамдар туысқандарын еске алу рәсімін жасайды 제사(чеса), 차례(чарэ) және қайтыс болған отбасы мүшелерінің қабірлеріне барады. Соллальдың әдеттегі тағамы- 떡국(ттоккук), күріш наны(떡) қосылған сорпасы, ол әдетте соллаль күні таңертең беріледі. 떡국 жеген адам бір жасқа үлкейеді деп санайды.

Бұл мерекеде сыйлықтар беріледі. Танымал сыйлықтар- ақша, тамақ және дәретхана керек-жарақтары немесе пайдалы тағамдар сияқты өзін-өзі күтуге арналған өнімдер. Кейбір отбасылар дәстүрлі үстел ойындарын ойнайды, мысалы **윷놀이** (ютнори). Жалпы, Соллаль-бұл қуаныш пен күлкіге толы өте отбасылық мереке.

Чусок(**추석**)- Кореяның алғыс айту күні. Ол әдетте жылдың аяғында, қыркүйек пен қазан аралығында болады. Биыл бұл 28 қыркүйек болды. Корейлер оны ай күнтізбесі бойынша жылдың ең үлкен толық айы күні атап өтеді. Соллальдағыдай, Чусок күнінде адамдар жақындарымен уақыт өткізеді және ата-бабаларының еске алу арқылы атап өтеді. Әдеттегі Чхусок тағамына **송편**(сонпён), бал, күнжіт және соя пастасы сияқты тәтті заттармен толтырылған күріш ай тәріздес тәттісі кіреді. Бұл тағамдарды жейді, сонымен қатар марқұмға чанье кезінде ұсынады [7].

Қазақстанда көктем қысты шегеріп, 21 наурызда өз құқығына толық енеді- дәл осы ерекше күні көктемгі күн мен түннің теңелуін ғана емес, табиғаттың жаңаруын да білдіретін жарқын Наурыз мерекесі атап өтіледі. Қазақстандағы Наурыз құнарлылықты, достық пен сүйіспеншілікті білдіреді. Бұл күні адамдар талғампаз киініп, туыстары мен достарына қонаққа барады және ізгі тілектерін тілейді. Шығыс халықтары үшін Наурыз Жаңа жылмен бірдей, өйткені екі мереке де жаңа өмірдің хабаршысы болып саналады. Наурыз мейрамы парсы тілінде «жаңа күн» дегенді білдіреді.

Әр мерекелік дастарханда дәстүрлі Наурыз көже тағамының болуы Наурызда міндетті болып саналады. Қазақтар Наурыз мерекесінде осы тағаммен қанықтыру керек деп санайды, содан кейін жыл мол болады. Наурыз көже- бұл жеті дәмнен: ет, су, ұн, май, тары (күрішпен немесе жүгерімен алмастыруға болады), тұз бен сүттен дайындалатын бай сорпа. Тағамның әр компоненті өмірдің жеті қағидасының бірін білдіреді: өсу, сәттілік, бақыт, байлық, денсаулық, даналық және аспанның қамқорлығы.

Көрісу- наурыздың алғашқы мерекесі деп атауға болады. Қазақ дәстүрі үлкен жастарды өтініштермен және ұзақ өмір сүрумен қарсы алу. 14 Наурыз, көктемгі күн мен түннің теңелуінен бір апта бұрын-Наурыз жаңа жылдың басы болып саналады, бұл күні бүкіл әлем, аулада адамдар әдемі жаңа киімдермен шығады, бір-бірімен қол алысып амандасады, «Туған күніңмен», «Бір жасыңмен» деген сөздерді айтады! Кездесуде, бір-біріне барғанда, адамдар реніштер мен жанжалдарды кешіреді.

Бұл күні үй шаруасындағы әйелдер түрлі сендіру, ет және сүт дайындайды, нан пісіреді, бауырсақ қуырады, тәттілік көрсетеді, қонақтарға дастархан жайады. Дастархан басында үйдің ақсақалы қонақтарға «жасына және ұзақ өмір сүруіне» батасын береді. Бұл күні, сондай-ақ Наурыз айында жыл сайынғы түрлі іс-шаралар өткізіледі.

Бізде қырық санына қатысты «Қырқынан шығару» деген бала өмірге келгенде жасалатын дәстүр бар. Баланы қырқынан шығарудың өзі жайдан-жай шыққан жоқ. Мұндай салт жасалмаған баланың еті мен сүйегі бірікпегенін білегінен ұстап байқауға болады. Жаңа туған нәрестені шырақ жағып күзетіп, қасынан адам үзілмей бағады. Сәбиді қырық күн бойы тұзды, сабынды суға алма-кезек шомылдырып отырады. Тұзды суға шомылып өскен баланың денесі шымыр болады, аурудан қорғайды. Өскенде жарасы тез жазылатын болады. Ал сабынды су денесіндегі микробтарды тазартады. Маралшөп қосылған су баланың тез ширауына көмектеседі. Ал қырық күннен аман өткен нәрестені қарақұлақтанды деп қуанып, қырқынан шығару тойын жасайды. Ол қыз балаларды қырқынан 40 күннен асырып шығарса, ұл баланы 40 күнге жеткізбей де қырқынан шығара беретінін айтады. Айтуынша, әдетте қырқынан шығарарда қырық қасық су құйылған ыдысқа күмістей жарық болсын әрі таза, адал болсын деген ниетпен күміс сақина, жүзіктер салынатын болған. Күміс адалдықтың, тазалықтың символы саналған.

Осы сияқты тағы бір туған күн мерекесі- **백일**(пегиль) (100 жылдық мерейтой). Бұл мереке кезінде отбасы Самсинге табынады. Олар оған нәресте мен анасына қамқорлық жасағаны үшін және қиын кезеңнен өтуге көмектескені үшін күріш пен сорпа құрбандықтарын дайындайды.

Олар Самсинге алғыс айтады, сонымен қатар джзак (байлық), ұзақ өмір сүру және чобок (дәстүрлі «сәттілік» сөзі) үшін дұға етеді. Тағзым еткеннен кейін отбасы, туыстары мен достары күріш торттарымен, шараппен және қантпен немесе балмен тәттілендірілген қызыл және қара бұршақ торттары сияқты басқа да дәмді тағамдармен тойлайды. Бұл тек қорғаныс әкеліп қана қоймай, сәттілік пен бақыт әкеледі деп сенген. Егер 100 адам күріш торттарын бөліссе, бала ұзақ өмір сүреді, сондықтан отбасы көршілеріне және басқаларға күріш торттарын жібереді деген пікір кең таралған. Күріш торттарын алғандар ыдыстарды жіптің ұзындығымен (ұзақ өмір сүруге үміт білдіретін), күрішпен және ақшамен (болашақ байлықты бейнелейтін) қайтарады [8,9].

Тұсаукесер- сәби бесіктен шығып, еңбектеуден өткен соң, қаз тұрып, тәй-тәй басқанда жасалатын дәстүр. Бала екі табанымен тұрып, алғашқы қадам жасауға талпына бастаған сәтте дана қазақ “баламыз тез жүріп кетсін” деген ниетпен, сәбидің тұсауын кестіріп, думандатын той жасайды.

Ырымшыл қазақ тұсауы кесілмеген бала сүріншек, болашақта жығылғыш болады деп пайымдайды. Ал тұсауы кесілген бала біреудің ала жібін аттамайтын адал, жолы ашық азамат болады деп санаған. Сондықтан, қаз тұрып, тәй-тәй басып келе жатқан баланың тұсауын кесу бүгінгі күнге дейін жалғасып келе жатқан ескі дәстүр. Тіпті, бұл күнге орай кішігім думанды той жасалады.

Дана қазақ баланың тұсауын ала жіппен, малдың тоқ ішегімен және көк шөппен кестірген. Ала жіппен – бала ешкімнің ала жібін аттамасын, ақ пен қараны ажырата алатын, адал азамат болсын деген ниетпен кеседі. Ал малдың тоқ ішегімен кесу себебі, бала бай, дәулетті азамат болсын деп ырымдауында. Сондай-ақ, бала шөптей қаулап өссін, шөп сияқты көгеріп, көбейіп, көктесін, ұрпақты болсын деп ырымдап, тұсауын көк шөппен кеседі.

Бір қызығы, қазақ халқы баланың тұсауын жәйбасар, сүріншек адамдарға кестірмейді екен. Баланың тұсауын жиналған көпшілік арасынан шаруаға икемді, елгезек, қимылы ширақ, іске епті қасиеттерімен көзге түсетін қағылез, пысық адам таңдалып алынып, соған кестіреді. Болашақта бала сол адам секілді үлгі тұтарлық азамат болсын деген ниетпен пысық адам таңдайды.

Кейде баланың ата-анасы тұсау кесуші адамды ырымдан өздері таңдап жатады. Көбіне баланың тұсауын көп балалы салиқалы анаға немесе абыройы асқан ақ жаулықты әжеге кестіреді. Сонымен қатар, тұсау кесетін адам тұсау кесу дәстүрінің негізгі жабдықтарына кітерін 1,5 метрдей ала жіп мен пышақты өзімен бірге алып кетуі тиіс.

Содан кейін тұсауы кесілген баланы жайылған ақ матамен немесе кілеммен қолынан жетектеп жүгіртіп, шашу шашады. Ал баланың ата-анасы тұсау кесушіге кәдесін табыстап, арнайы «тұсау кесер» сыйлығын береді. Кейбір жерлерде кілемнің үстіне кітап, қамшы, аспап секілді түрлі заттар қойып, балаға таңдатады. Бала қайсысын таңдаса, сол салаға бет бұрады деп есептейді.

Отбасы мен туыстары үшін салтанатты күн- баланың туған күнінің мерейтойы «толь». Ата-аналар бұл күнге ұзақ уақыт дайындалып, мерекенің барлық бөлшектерін ойластырады, өйткені бұл олардың баласының бірінші туған күні. Бұл мерекеге көптеген туыстар мен шақырылған қонақтар келеді.

Тольчжанчиді дайындау мен өткізудегі басты рөл атасы мен әжесіне беріледі. Баланың туған күнінде олар ең әдемі киім киеді. Кейбір ата-аналар қонақтардан ақша мен сыйлықтар салу үшін иығына киетін шілтерлі матадан жасалған сөмке тігеді».

Әрине, үстелде барлық ұлттық тағамдар бар: чимпени (корей наны) түрлі салаттар, тәттілер және, әрине, осы мерекеге әжесі пісірген үлкен торт үстелдің ортасында орналасқан. Міне, ақыры бақытты бала пайда болады, ол үшін бәрі реттеледі. Бұл күндері ерекше салтанатпен атап өтіледі. Дәстүр бойынша, түрлі-түсті жібектен жасалған жарқын костюм киген, осы мәселе бойынша арнайы тігілген мерекенің басты адамы ата-анасының қасында отырады, оның құрметіне рәсімді бақылау маңызды. Ұл үшін негізгі атрибут-үйленбеген Адамның бас киімі, ал

қыздың бетіне косметика қолданылады. Бұл Самсин халмони рухына күріш пен теңіз қырыққабат сорпасын ұсынудан басталды.

Ең маңызды рәсім басталады-баланың өз тағдырын «тану». Бөлменің ортасында көптеген заттар орналасқан үстел бар: кітаптар, дәптерлер, қайшылар, жіптер, тұрмыстық құралдар, акварельдер, киізден жасалған қаламдар және, әрине, ақша.

Баланы үстелге апарды және оның болашақ кәсібін анықтайтын затты таңдауы керек. Егер ол кітапты алса, оған жазушы болу керек, егер бояулар болса, ол суретші болады, егер құралдар болса, оның жақсы иесі болады, жіп (ұзақ өмір сүру), қарындаш (жақсы оқуға), ақша (байлыққа). Сонымен қатар, қыздарға үстелге қайшылар, ал ұлдарға қанжар немесе жебе қойылады.

Содан кейін барлық қонақтар бақытты және бай болу үшін үстелге ақша салады. Мереке әлі де жалғасуда, қонақтар нәресте мен бақытты ата-аналарға көптеген жақсы және жылы сөздер мен тілектер айтады.

Корейлердің халықтық ойындарына Корей түбегінің мәдениеті, тарихы және қоршаған ортасы әсер етті. Корейлер спорт пен ойындардың, әсіресе дәстүрлі ойындардың үлкен жанкүйерлері. Ойындар дәстүрге деген қызығушылықты сақтау үшін, сондай-ақ шетелдік көрерменді қызықтыру үшін теледидарда жиі ойналады. Кореяның дәстүрлі ойындары туралы білу халықтың мәдениеті мен менталитетін жақсы түсінуге көмектеседі.

Кейбір ойындар дәстүрлі мерекелер кезінде пайда болды: мысалы, ютнори (윷놀이)- тақтайшалармен үстел ойыны, ширым (씨름)- ұлттық күрес және ұлттық спорт, тухонори (투호놀이)- жебелерді құмыраларға лақтыру, сондай-ақ әткеншек пен бетперде кию. Чхусоктан басқа, корейлер діни немесе саяси мерекелерде ойын ойнады. Қазақтың ұлттық ойындарының қоғамдық және әлеуметтік маңызы аса зор. Ұлттық ойындар қазақ халқының ежелгі- мәдениеті мен өнерінің де ешкімнен кем болмағанын байқатады. Қазақ халқы ұлттық ойындарға бай халық. Ұлттық ойындар атадан балаға, үлкеннен кішіге мұра болып жалғасып жатыр. Ата-бабаларымыз ұлттық ойындар арқылы ұрпақтың мықты әрі жігерлі болып өсуіне ықпал етіп, олардың береке бірлігі мен ынтымағын жарастырып отырған. Шындығына келсек өмір сүруімізде ұлттық ойындардың атқаратын міндеті айрықша. Қазақ халқы материалдық мұраларға қоса мәдени қазыналарға да аса бай халықтардың бірі. Қазақ халқы ежелден бала тәрбиесіне аса зор мән беріп, олардың жауынгерлік рухта ержетуін ұқыптылықпен қадағалаған. Жалпы баланың өмірге қадам басардағы алғашқы қимыл әрекеті ойын арқылы басталады. Ойын адамның өмірге қадам басардағы алғашқы адымы. Сондықтан бала үшін ойынның мәні ерекше. Ойын баланың негізгі іс- әрекетінің бір көрінісі болып табылады. Қазақ халқының ұлы ойшылы А. Құнанбаев: «Ойын ойнап ән салмай, өсер бала болама?» деп айтқандай ойын бала өмірінде ерекше орын алады. Ойынды көркемдік іс- әрекетінің алғашқы қадамы деп түсіндіреді. Ойынға шартты түрде мақсаттар қойылады, ал сол мақсатқа жету жолындағы іс- әрекет бала үшін қызықты. Ойын балаларға ақыл- ой, адамгершілік дене шынықтыру және эстетикалық тәрбие берудің маңызды тетігі. Балалар ойын барысында өзін еркін сезінеді, ізденімпаздық, тапқырлық әрекет байқатады [10].

Ойын тәрбие құралы арқылы ақыл- ойды кеңейтеді, тілді ұстартады, сөздік қорды байытады, жақсы ұғысады және өзінің денсаулығын нығайтады. Халқымыз ойындарға тек балаларды алдандыру ойнату әдісі деп қарамай, жас ерекшеліктеріне сай, олардың көзқарастарын, мінез- құлықтарын қалыптастыру құралы деп те ерекше бағалаған. Ойынды сабақта қолдану оқушының ой- өрісін жетілдіру мен бірге, өз халқының асыл мұраларын бойына сіңіріп, кейінгі ұрпаққа жеткізе білу құралы деп білген. Бос уақытта әртүрлі ойындар ойнаған баланың денсаулығы үшін өте пайдалы. Жастардың ұлттық сана-сезімнің дамуында қазақтың ұлттық ойындарының алатын орны айрықша.

Ұлттық ойындар екі топқа бөлінеді, спорттық және ақыл ойға арналған ойындар. Спорттық ойындарға: қыз қуу, көкпар, ақсүйек, арқан тартыс т.б жатса, ақыл ойға арналған ойындарға тоғызқұмалақ, асық ойындары жатады. Ұлттық ойындарға мына ойын түрлері жатады: «Тоғызқұмалақ», «Бәйге», «Асық», «Ақсүйек», «Арқан тарту», «Қыз қуу», «Көкпар», «Күміс алу», «Жамбы ату». Бұл ойындар баланың еңбекке деген қарым- қатынасы мен ойлау қабілеттерін арттырады және баланы шымыр да епті, зерек те алғыр, тапқыр да парасатты болып өсуге тәрбиелейді. Ұлтымыздың асыл қазынасы болған ұлттық ойындарымызды жоғалтып алмай, ұрпақтан- ұрпаққа жетуін насихаттау, халқымыздың, баршамыздың міндетіміз деп білейік [11].

Қорытындылай келе, корейлықтар мен қазақтар арасындағы бірқатар мәдени ұқсастарды көріп отырмыз. Сондықтан да, екі халық арасындағы қарым-қатынас бұрыннан бері басталғанын жоққа шығара алмаймыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Культурная панорама Кореи. Опубликовано издательством Академии корееведения. Опубликовано в октябре 2013 года. Под редакцией Центра международных обменов.
2. Қазақ мәдениеті. Энциклопедиялық анықтамалық. –Алматы: «Аруна Ltd.» ЖШС, 2005. – 656 б.
3. <https://ortorussia.livejournal.com/85656.html> [Есепке алынған күні: 20.02.2024].
4. Үлкенге құрмет, кішіге ізет // <https://centre-tur.kz/kk/maqalalar/din-jane-jastar/ulkenge-qurmet-kishige-izet-430/> [Есепке алынған күні: 28.03.2024.
5. Корейская традиционная одежда // <https://dzen.ru/a/ZAy9kRcsT2RUq8cH> 22.02.2024.
6. <https://yvision.kz/post/ltty-kiim-ltymyzdy-aynasy-832769> [Есепке алынған күні: 25.03.2024].
7. Южнокорейские-традиционные-праздники // <https://ru.koreaetour.com/южнокорейские-традиционные-праздники/> [Есепке алынған күні: 25.03.2024].
8. Празднование Пэк Иля // <https://bestofkorea.com/baek-il-the-korean-100th-day-celebration/> жүктелген күн 25.03.2024].
9. Государственные праздники https://www.gn.go.kr/rutour/sub05_04_05.do [Есепке алынған күні: 28.03.2024].
10. Culin, Stewart; University of Pennsylvania Press(1895). Korean Games With Notes on the Corresponding Games of China and Japan. (Ed. 1958/1960) Games of The Orient. Rutland, Vermont: Charles E. Tuttle Company. 177 pages. (Ed. 1991) Korean Games With Notes on the Corresponding Games of China and Japan. Dover Publications. 256 pp.
11. Қазақтың ұлттық ойындары // https://massaget.kz/mangilik_el/tup_tamyir/43388/ [Есепке алынған күні: 28.03.2024].

ӘОЖ:930.85

«ОҒЫЗ» АТАУЫНЫҢ ШЫҒУЫ ТУРАЛЫ ЗЕРТТЕУЛЕР

Алмас Берекет Қанатұлы

bereket_2000@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ,

Халықаралық қатынастар факультетінің магистранты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – З.С. Ильясова

«Оғыз» сөзінің этимологиясы ежелгі түркі тілдік контекстінен бастау алады, тек этникалық немесе әлеуметтік топты ғана емес, сонымен бірге бірлік, күш және тайпалық ұйым ұғымдарын білдіреді. "Оғыздар" сөзі ортағасырлық Еуразия тарихында маңызды рөл атқарған және түріктер,